

Февраль 2021 ч
Сценарий «Шагаа келди, чолукшуулу!»

Сорулгазы:

1. «Шагаа» деп тыва чоннун байырлалынын ужур утказын уругларга билиндирип ооредири;
 2. тыва улустун аас-чогаалыннын хевирлери: улегер-домактар, уругларнын торээн дылынга сос курлавырын байыдар. Хогжум аайы-биле ыры болгаш танцы-самны кууседип билиринге ооредир;
 3. Чонувустун шаандан тура ойнап чораан оюннарынга даянып, уругларны сагынгыр, тывынгыр база эрес-кашпагай чорукка ооредири;
- Дерилгези: топ ханада 12 чылдын чуруун коргускен чурук, чолукшуп турар уруглар чуруу база куске болгаш инек чуруу, улегер домактар кадак, артыш, тос-карак, суттуг шай бажы, боорзак.

Киржикчилери:

1. Башкарыкчы – Башкы: Монгуш С.Т
 2. Кырган- -Ава – дузалакчы башка: Донгак А-Х.Н
 3. Куске чылы – болуктун кижизидикчизи Валерия
- Инек чылы – белеткел болуунун кижизидикчизи Ооржак Ч.В

Байырлалдын чорудуу:

(Онза чарааш деритинген чартык, тыва огну залдын ортузунда тип салган. Уруглар залче тыва чарааш хогжум аайы-биле кирип моорлааш олуттарга барып олуларлар).

(Башкарыкчы уругларга, башкыларга байыр чедиришишкини состер чугалаар).

Чыгылып келген башкыларга база уругларга чаа чылда кижини бурузунун кузедери будер болзун, ажы-толунер менди чаагай озуп-ле турзуннар, ог-буленернин хей-ады бедик болуп, шуптунарга унуп келген чыл чаа-чаа чедиининнернин болгаш эгелээшкиннернин чылы болурун база катап кузедим!

Кадак сунар, ак чем ордуур!

Хамык улус манап тур бис /Настя/

Чонувусту йорээвишаан

Чолукшужуп корээлинер!

Башкарыкчы:

Шаг шаа-биле турар эвес

Чаа чылды уткуулунар

Чанчылавыс чудулгевис

Шагаа-биле эргим чонум!

Башкы - Уруглар бистер бо хун шагаа байырлалынын найыр-доюн Кырган-ававыстын аалынга барып уткуп, анаа ойнап хоглеп, танцы самнап корээлинер уруглар.

(Шупту уруглар кире бээр хире кылдыр чураан узун шанакты ийи талазындан тудуп алгаш, залды бир тырыкылангаш ог чанынга халдып

чедип кээрлер)

(Башкы уруглары-биле К-А аалынче чорунтар, ог чанынга шупту турунтарлар).

(Ыттын ээрери болгаш мал-маганнын алгызы дынналыр. Уруглар кичээнгейлиг дыннаарлар. Огнун бир ийинден К-ава бисти уткуй кылаштан кээр)

К-А - Оо, амырган-на, амыргын-на ажы толум.

Б - Амыр, амыр К-ава

(Баштай башкы, оон уруглар тыва ёзу-биле К-А экилежип мендилежир. Уругларны дорже чалап , олуттарын ээлеп олурунтарынче К-Ава чалаар)

Б - Аал коданынар менди чаагай тур бе К-А?

К-А - Менди чаагай, манди чаагай болгай.

Б - Амыр кышты аштывыс аа К-Авай?

К-А - Амыр, амыр, ыт,куштан, соок хардан амыр-ла болдувус хан, Оршээ!

Б - Бистер бо хун шагаа байырлалынын найыр-доюн, силернин аалынарга этирип, оюн-тоглаа, танцы-самывысты, аас чогаалывысты силер бугудеге бараалгадып ойнап-хоглээр дээш келгенивис бо К-А.

К – А - аал коданымнын эжик дундуу кезээ шагда ажык, улуг, биче чонну уткуп хулээринге белең, амыргын-на мен уругларым!

- Огге келген кижиге, аяк эрни ызырар дижир

- Арга кирген кижиге саат дайнаар дижир болгай!

(Шагаа дугайында кыска беседа чоргустунар)

К – Ава - Уруглар, шагаа дээрге чуу деп байырлалыл ол?

Уруглар - Шагаа дээрге – тыва чоннун шагдан тура этирип келген байыр – найыры ол. Шагаа дээрге – эрги чылды удээри, а чаа чылды уткууп хулээп алары –дыр.

Башкы – Шагаа байырлалында бугу тыва чон чуну канчаар чувел?

Уруглар – Байырлалга улуг, биче чон ырлаар, танцы-самнаар, ойнап – хоглээр, шулуктээр, чечен-мергеннежир турганнар.

Башкы – Тыва чонум шагдан тура

Тывызыксыг аажы –чанныг

Дангына дег чаращ кыстар

Танцы самга салымныг чон

Хойнун– самы «Аяк – шайым»

Башкы – К-Авага чаращ шулуувусту кууседиптээлинерем уруглар!

Шагнын соолгу эргилдези

Чыкылама кышты солуур

Чырык чаагай частын бажы

Шагаа айы унуп келди!

Шулуктер

Шагаа дээрге тыва чоннун

Чаагай кузел чанчылы-дыр /Айчена/

Ай чаазын, хуннун эртенин

Алгап йорээн байыры-дыр!

Тыва чоннун чанчылдары
Тывызыксыг аажок чараш
Шаандан тура чанчыл ындыг /Сонам/
Шагаа деп бир байырлал бар!

Шагдан тура манаанывыс
Шагаа хуну унуп келди /Валерия/
Шагаа хуну уругларга
Шагнын чаагай байыры-дыр!

Шагаа, шагаа – тыва чоннун
Чаа чыл уткуур байырлалы /Динэд/
Ынчангаштын бо хун бисте
Ыр, хог, каткы динмиттелген

Тываларнын байырлалы
Шагаа хуну унуп келди
Ада –ие, бугу чонга /Шенне/
Аас –кежик кузедивис!

Шагнын чаазы келди
Шагаа хуну унду /Даваа/
Саннывысты салыыл
Чаламавыс чалаалы

Кажык , далыы,тевек шанак
Хамык оюн оларда дыр /Кан -Демир/
Маргылдаалажып, моорейлежип
Мага –хандыр хоглеп кээр дир

Башкы-
Бачыт хайны чайладырда
Багай душту ырыдырда
Айдыс чыттыг артыш-биле
Артыжанып чалбарыыр бис!
*(Уруглар башкы – биле ог мурнунга улуг тогериктей турунтарлар.
К –Ава уругларны долгандыр артыжап арыглаар)*
Уруглар – Оршээ!, Оршээ!
Башкы – Бисти бо хире артыжап арыглапкаанда, К- Авага улугер домактап
берээлинер:
ЫРЫ «Шагаа»
Шагаа, шагаа

Часты чала!

Чаштар, чаштар

Самнап хоглээл!

Кожумаа

Шагаа, шагаа

Шайланар, моорланар!

Шагаа, шагаа

Сеткилдерни оорткен

Шагаа, шагаа

Самнап, ойнап хоглээл!

Улегер домактар

- Аалчы кижиг алыксак, анайлыг ошкуч эдиген— /Настя/

- Адааргак болбас, чалгаа чорбас — / Даваа/

- Ырак-даа бол эжиг эки

Ыштыг-даа бол, оо эки --- /Шенне/

- Чалгаанын мурнунда кочу

Кежээнин мурнунда хунду --- /Динэд/

- Эниин алгыртпас, эжин ыглатпас --- / Айчена/

- Кижиг багай дивес, кидис чуга дивес --- /Сонам/

- Ада тоогузу алдын

Ие тоогузу монгун ---- /Валерия/

- Эки кижээ эш хой,

Эки аътка ээ хой --- /Янчай - Долгар/

- Кырган аът орук часпас - /Дамба -Доржу/

- Кижиг озер

Кидис шойлур --- /Тензин/

- Арнын бодава,

Адын бода ---/Адиля/

- Адазын дозээр, Авазын хундулээр --- /Сайын Белек/

- Баштай ушкан эжин кыжырба — /Доржу/

- Бак келзе туттунма, эки келзе салдынма --- /Айсун/

- Куш уязынга ынак, кулун иезинге ынак --- Кан - Демир

Башкы- Тываларнын тывызыксыг чечен созу

Дыка чараш чанчыл болган дурген чугаа

Динэд

Ховулаза

Ховулазын

Хор чылгы

Коданазын

Сонам

Оорензе оорензин

Оору биле оорензин

Оору биле ооренгештин

Оорушкузун ожурбезин

Валерия

Салгынназа салгынназын,
Сарыг чечек сагланназын

Даваа

Хуннезе хуннезин,
хурен чечек хулумзурзун

Айчена

Ажылдаза ажылдазын,
Ажылдааштын арга тыпсын
Арга тыпкаш, алдар четсин

Дамба -Доржу

Эзирни хоюзар,
Эзерни чадар

Шенне

Ойназа, ойназын
Оолдар, кыстар ойназын,
Оолдар , кыстар ойнааштын,
Ойнаарагын аайлазын

Кан –Демир

Аьттанза

Аьттанзын

Аалдан ундур

Аьттангаш

Артгы –сынны

Ажыр чорткаш

Ажыл –херээн ам –даа кылзын!

Настя

Сырыназа сырыназын
Сынар бажы сырыназын
Сынар бажы сырынааштын
Сыыргаларын сыйтылатсын
Башкы- «Кажыктарны кангырадыр
Кажык – биле ойнаптаалы!»

ОЮН «Дорт берге»

Салаалар оюну «Матпаадыр»

Матпаадыр паштанзын
Бажы-Курлуг маназын
Ортаа-Мерген от салзын
Уваа-Шээжек уруктазын
Бичии-боовей буурек-баарак чизин,
Арбай-хоор, арбай-хоор
Авазынга дузалашсын
Чуп --- чудурук
Бип --- билек
Шеп --- шенек

Оп --- ожун

Чап --- чарын

Кижиргенчиг колдуктар

Башкы – Шагаа дээрге, эрги чылды удээри дээн соонда, чуу деп чылды удээр-дыр бис уруглар!

Уруглар – Куске чылын удээр бис

ШУЛУК «Бызаа» /Шенне/

Бызаа, бызаа, адын кымыл?

- Моо

Бызаа, бызаа аван кымыл?

- Моо

- Моо – ле моо дээр,

- Моо, м-о-о-о!

Башкы- чаа унуп орар, кел чыдар чылывыс ады чуу ийик уруглар?

Уруглар – Инек чылы кээр

(Хогжум аайы-биле Инек чылы моорлап кирип кээр)

Инек – Экии!, Экии!, Амыр, Амыр уруглар!

(Уруглар Инекче уткуй халааш тыва ёзу-биле экилежирлер)

Башкы – Инек дээрге – кижилернин эн-не ажыктыг азырап, чемгерип, ак судун ижирдип, ог-коданын ээнзиретпейн, чуртап чоруур амытан бооп турар.

Инек – Уткуп турар чаа чыл мен, мен,

Уттундурбас кежиктиг мен

Уутунмас буянныг мен

Экиивенер ажы-толум

Чаа чыл-биле, Шагаа-биле!!!

ОЮН «Эдек туттунчуп ойнаары» «Согур аза»

Башкы – бо оюн шимченгир

ЫРЫ «Арбай -Хоор»

Инек– Мени менди чаагай уткуп, хулээп алдынар уруглар. Кайгамчыктыг ыр-шоорлуг, танцы-самныг уруглар.-дыр силер, Эр-хейлер! А мен кожа кады аалдарга чедип. База уругларга барып корейн, олар мени кайы хире уткуп аар эвес, база катап ужуражы бээр бис уруглар, байырлыг!

Башкы – Оюн тоглаа хоглеп турзун

Оортан моортан хоглуг уннер

Чечен-мерген аас-чогаалын

Четикпейн моорейлежир.

Танцы – Сам «Челер – ой»

**Овюр кожуунун Саглы суурнун муниципалдыг бюджеттиг школа
назы четпээн «Челээш» уруглар сады**

«Шагаа келди, чолукшуулу!»

(ийиги бичии болуктун сценарийи)

**Тургускан башкы: Монгуш Саяна
Тюлюшовна**

Ийиги бичии болукке шагаа байырлалы самоанализи.

Мен, Монгуш Саяна Т бо хун 11.02 2021 чыл шагаа байырлалын эртирген мен.

Байырлалдын сорулгазы:

1. «Шагаа» деп тыва чоннун байырлалынын ужур утказын уругларга билиндирип ооредири;
2. тыва улустун аас-чогаалыннын хевирлери: улегер-домактар, уругларнын торээн дылынга сос курлавырын байыдар. Хогжум аайы-биле ыры болгаш танцы-самны кууседип билиринге ооредир;
3. Чонувустун шаандан тура ойнап чораан оюннарынга даянып, уругларны сагынгыр, тывынгыр база эрес-кашпагай чорукка ооредири;

Байырлалга ажыглаар материалдарны белектеп кылган мен:

Дерилге херек чуулдер: Улуг шанак, топ ханада тыва ог, ханага азар кылдыр улегер домактар, чылга кирген дириг амыттанар (инек болгаш куске), 12 чылдын чуруун коргускен чурук, чолукшуп турар уруг болгаш оол чуруу тывызыктар.

Байырлалга 12 уруг киришкен. Байырлал уругларга солун болгаш оорунчуг болган. Ыры, шулук, кожумак, тывызыктажып, кажыктап янзы –буру ойнаанар. Байырлал тончузунде уруглар «Шагаа» байырлалы –биле шайлааннар. Эн тончузунде уругларнын хей –аьдын кодурери –биле амданныг торт биле байырлал доозулган.

